

ABONAMENTUL.

Pentru monarhie:
Pe an 18 cor. 1/2 an
9 cor. 1/4 an 4-50 fil.

Pentru străinătate:

Pe 1 an 24 cor.
1/2 an 12 cor.,
1/4 an 6 cor.

Unirea

INSERTIUNI.

Un șir garmond:
odată 14 fil., a doua
oara 12 fil. a treia
oara 10 fil.

Tot ce privește
foaia să se adreseze
la: Redacțiunea și
administrațiunea
„Unirei” în Blaj.

Foaie bisericească-politică. — Apare: Marța, Joia și Sâmbăta.

Bine ați venit!

Voi toți, cari ați grăbit din cele patru colțuri ale românismului, să luați parte la acest mare praznic al culturii naționale, fiți bineveniți în modestul nostru osășel!

O stea minunată s'a ivit pe cerul întunecat al neamului nostru... Și magii dela răsărit au pornit pe urma ei, atrași de strălucirea fără seamăn, au pornit cu ochii ațintiți la steaua luminoasă, ce le zimbiă din slavă.

Și au pornit pe urma magilor și alți oameni, până ce s'au pomenit, că se mișcă poporul întreg — încet și nesigur, dar se mișcă totuș — asemenea mării agitată de un suflu înviorător.

* * *

Fiți bineveniți voi Arhieriei români, cari, într'un singur gând, v'ați hotărât să ridicați, cu înalta Voastră prezență, nimbul acestor serbări a culturii naționale.

Fiți bineveniți și voi, cărturari români, dela Nistru până la Tisa și din Vatra Dornii până departe peste Dunărea albastră! Voi sunteți purtătorii de lumină al acestui neam fără noroc, căruia soarta dușmănoasă i-a rânduit să dibuiască în întuneric veacuri dearândul. Voi sunteți părinții sufletești ai acestui neam, ce v'a ridicat la trepte înalte, cu multe jertfe.

Și voi, căroră prevedința v'a rânduit un rol mai de seamă, voi, a căror operă va rămâne peste veacuri, voi elita intelectuală a noastră, fiți bineveniți cu strălucirea de diamant a talentului vostru, ce răsfrângeți asupra neamului.

Și voi țărani români; voi cari v'ați poticnit sub povara tuturor durerilor din lume, veniți și voi la acest praznic mare, să ne întindeți mâinile voastre crăpate de muncă, și noi să vă dăm cărți și povețe pentru luminarea sufletului vostru, dornic de lumină.

* * *

Veniți cu toții!

Să lăpădăm în clipa aceasta solemnă toată prihana, ce ar putea să adumbreze seninătatea unei sărbători mari.

Să scuturăm praful de pe încălțămintele noastre; și toată zavistia să amuțească și să dispară!

Și așa, cu sufletul curat și liniștit, să intrăm cu toții în marele templu al culturii naționale, sub boltitura uriașă a cerului imens.

Să intrăm în acest templu sfânt, și ascultând povețele celor ce conduc destinele neamului, să înțelegem, că suntem cu toții frați; — frați de sânge și aspirații — și că marele ideal, ce trebuie să planeze asupra noastră, ca o birecuvântare a Dumnezeuului neamurilor e: unitatea culturală.

* * *

Fiți bineveniți, — dela Vlădică până la opincă — voi toți, cari veniți din cele patru unghiuri ale românismului, în numele acestui măreț ideal!

O voce și un îndemn.

Trăim în vremea progresului.

Emancipare și premenire se reclamă dela toții membrii societății omenеști. Dela cel dintâi fruntaș și până la cel din urmă ziler, trebuie să aibă înaintea ochilor aceasta loznică izvorită din spiritul timpului actual, pentru ca să poată rezista cu ușurință atacurilor îndreptate de valurile vieții.

Toți, câți ne numim intelectualii societății — să contribuim după putință din obolul nostru, ca și poporul român să se apropie de civilizație, în care privință — cu durere trebuie să observăm — e rămas de parte în urma celorlalte popoare culte din Europa.

Cu cât un popor stă pe o treaptă mai înaltă a culturii, cu atât știe apreenia mai bine pe aceia, cari l-au ridicat la această treaptă.

Și oare cari sunt acei stâlpi, pe cari e zidită, respective are să se edifice civilizația unui popor?

Acești stâlpi sunt — în special pentru noi Români, fără îndoială — conducătorii firești ai poporului, cari stau în contact zilnic cu el: *învățătorii și preoții*. Și în special dela dascăl se așteaptă și pretinde regenerarea omenimei și a lor e meritul în primul loc, că societatea omenescă a ajuns astăzi la acel nivel de cultură și știință, de care se bucură.

Învățătorul popular începe mai întâi săparea și pregătirea terenului, el împrăștie semanța în ogorul pregătit cu plugul său propriu — și el începe cultivarea rădăcinilor, din cari are să se nutrească și desvoalte ulterior cultura.

Popoarele mai culte îi și recunosc meritul pe acest teren, remunerându-l atât

materialicește după cum se cuvine, — dându-i astfel prilej, ca el să-și poată împlini chemarea cu entuziasm și abnegațiune. De roadele muncii sale profitează apoi tot popoarele respective.

La noi, la Români — durere — lucrurile se practizează în cele mai multe locuri cu totul altfel. Poporul nostru — atât cel de rând cât și inteligența îi dă cu mult mai mică atențiune aceluia, care își jertfește sănătatea și viața pentru el, de cum ar merita acesta de fapt.

Puțin interes manifestă poporul nostru față de școală, iară ce face și jertfește pentru ea, o face mai mult din constrângere, decât din însuflețire față de izvorul lui dătător de viață: față de școală.

Nu! De recunoștință nu poate fi vorba la poporul nostru. Dacă mergi la sate, te înduioșezi văzând, cum bieții dascăli se conzumă asemenea unor luminări, cari ard în continuu împrăștiind lumină.

Dacă cercetăm după izvorul acestui indiferentism al poporului față de învățător, ne vom opri nu preste mult — aflând adevărata cauză.

Foarte rar afii din zece comune: una, unde ai putea zice, că învățătorul o duce bine cu preotul, ci trage unul în stânga și celalalt în dreapta. Lucru cât se poate de trist și condamnat.

Preotul, în cele mai multe locuri în mod aristocratic pretinde dela învățător o supunere necondiționată și în afară de oficiu. Dacă acest din urmă e puțin tare în ambiția sa, atunci s'a sfârșit totul. Preotul prinde ură, începe cu șicanările și în loc de a lucra amândoi umăr la umăr pentru înaintarea poporului, se iscă ceartă și ură între ei. Încep procesele pe la Consistoare, cercetări disciplinare, pedepse și ură neîmpăcată. La ce să te aștepți în fața astor

fel de proceduri? Poporul, urmând exemplul conducătorilor, face și el asemenea. Își pierde încrederea în preot și dascăl, merge după cum îl taie capul, ca și o turmă fără păstori.

Urmarea e: înstrăinare de biserică și școală, desconsiderarea conducătorilor. Oare n'ar fi bine sanarea acestor neînțelegeri — odată?

Învățătorul nu numai la popor se bucură de așa puțină atențiune, înaintea căruia e privit de o adevărată sarcină, dar și în unele pături intelectuale. Unii nu cunosc, sau nu voiesc să cunoască rolul lui. Numele de „*dascăl*“ în loc de a fi exprimat cu evlavie și recunoștință, îl exprimă cu atâta dispreț și batjocură!

Cine? Aristocrația societății noastre moderne, care ar avea menirea să muncească alături de el...

*

Precum nici o pădure nu este fără uscături, așa și tagma învățătorescă își are uscăturile în sânul ei. Astfel putem zice, că și dintre învățători o considerabilă parte contribuie foarte mult la micșorarea numelui de „*dascăl*“. Cei mai mulți luptă zi și noapte și prin zelul lor se nizuiesc a satisface chemării lor sublime împreunate cu oficiul învățătoresc, — și a eluța locul ce le compete. Alții însă — uscăturile, să le zicem așa — prin purtarea lor nedeamnă de oficiul învățătoresc, prin neglijarea lui, dărâmă tot ce edifică cei dintâi și în loc de a arăta progres conform spiritului modern al timpului, se apropie de starea primitivă a învățătorilor ce o aveau înainte de aceasta cu 4—5 decenii.

Tinerul absolvent de pedagogie, după ce se vede cu diploma în buzunar, — cine-i el? Crede că cu teoria cea multă, cu care și-a îngrămădit creerii în decursul

FOIȚA.

„BLAJUL“.

Cartea cu acest titlu a dlui profesor Dr. I. Raftu, apărută zilele aceste, este cea mai interesantă lectură ce se poate da lumii românești, ce va veni la serbările culturale. Conține următoarele articole: Blajul, Blajul ca centru bisericesc, Ordul călugărilor baziliți, Capitlul metropolitan, Institutele de învățământ (seminarul teologic, gimnaziul, institutul pedagogic, școala de aplicație, școala de fete, etc. Institutele de creștere (internatele), Tipografia, Colecțiuni și biblioteci, Arhiva metropolitană, Galeria episcopilor și Mitropoliților, Muzeul de istoria naturală, Biblioteci, Fonduri și fundațiuni, Societăți culturale și cooperative, Reuniuni umanitare, Societăți religioase, Bărbați mai însemnați eșiți din Blaj, Epilog.

Drept specimen reproducem capitolul

Blajul.

La imbinarea celor două Târnavе, orașul Blaj, își respiră cele câteva uliți, la adăpostul arborilor umbroși. Un cadru frumos îl împrejmuește, dealuri și păduri învecinate, apoi munți mai îndepărtați, cari veghiază par'că asupra-i, ca niște străjeri din vremuri apuse.

Munții-apuseni își postează la marginea orizontului cea din urmă blocadă de stânci, iar departe, la Miazăzi-răsărit piscurile uriașe ale Carpaților, strălucesc până târziu în vară, sub imaculata haină a zăpezii.

E așa de mic acest oraș cu trei mii locuitori, dar crește mult în proporții, când îl privești cu ochii scrutătorului istoric.

Peste podul de fer, unde se împreună cele două râuri, acceleratul trece într'un sfidător ropot de biruință.

Era un pod de lemn aici pe vremuri, erau căsuțe acoperite cu paie, erau mlaștini și pădure, înainte cu două-trei sute de ani, când acest orașel nu era încă pe lume.

Blaj-satul s'a ridicat mai întâi din slugile, ce se ocrotiau la nemeșescul castel al lui Apaffy. O singură stradă e totul. Căsuțele se înșiruie destul de curățele. Mai cătră „capul satului“ vezi case acoperite cu stuh, dupăcum eră întreagă ulița înainte cu două decenii numai, dar cum te-ai apropiat de strada ce dă înspre gara nouă (zidită înainte cu un deceniu), clădirile se primenesesc; vezi case acoperite cu țiglă din ce în ce mai frumoșele, iar noua biserică reformată te întâmpină cu un aer de siguranță, făcându-te să-ți uiți, cât de sărăcăcioasă era umila ei antecesoară!

Cum vii dela gara cea nouă, în stânga, se deschide o uliță nouă, cu căsuțe și vile curățele, case se înghesuiesc din ce în ce mai mult. Centrul orașului, prin ridicarea noiei gări, gravitează într'acolo, în defavorul gării celei vechi, care amăgise pe vremuri câteva căsuțe frumoșele în preajma ei.

Sălcii și salcâmi îi pun acum pedecă ochiului scrutător. *E cimitirul orășenesc*, în care odihnesc vechii „greci“, și prietini și cunoscuți de ai noștri, cari au trecut pragul, ce desparte viața de moarte. De-o vreme

lucoace, fie spus spre lauda celor cari li-se cuvine, cimitirul are o înfățișare vrednică, e bine îngrădit — un paznic se îngrijește de curățirea lui — și monumentele de granit sau de marmoră se ridică tot mai număroase, vestind lumii numele pornit spre uitare, al celor ce „aici odihnesc în Domnul“. Canonici, cari au fost pe vremuri stâlpi ai vieții noastre bisericesti-culturale; profesori, cari și-au risipit aurul minții lor odraslelor neamului, pe plată puțină; elevi, cari au venit la acest focal al științii cu gândul unui viitor frumos — și nu s'au mai întors, pe urmă, la vatra părintească; cetățeni onorabili, cărturari, meseriași și plugari se înșirue frumos lângă olaltă sub morminte, în conglăsuire cu termometrul de pietate al posterității.

Îți întorci apoi privirea spre *Strada cea lungă* cu care intri în *Blaj-oraș*. Ce frumoasă e strada asta, când o privești din dealul dela viile Ciufudului. Largă, dreaptă, împrejmuită de salcâmi — de pe vremea fostului primar Ordace — cu strada aceasta s'ar putea mândri ori-care oraș provincial. Zidurile se ridică tot mai măndre; căsuțele modeste au dispărut aproape cu totul. Chiar la intrare, o clădire veche îți atrage atenția zidită de marele Metropolit Șuluțu, ajunsă azi pe alte mâni... Alături, unde eră pe vremuri o îngrăditură de scânduri, se ridică un institut de învățământ, școala de stat... și casele se înșiruie luând în clădirile unui nabob român, proporții grandioase. Spre

anilor de studii, a ajuns stăpânul unei științe atât de vaste, încât ar fi superfluu a se mai ocupa din când în când cu câte ceva. Amar se înșală, care se judecă astfel!

Să zicem, că cu ajutorul cunoștințelor sale poate face destul între cei patru păreți ai școlii și oficiului său.

Dar omul oare numai pentru oficiu este creat? Chemarea învățătorului se mărginește oare numai între cei patru păreți ai școlii? Niciodată. Învățătorul trebuie să se știe validă și în societate. Și pentru ca să o poată face el aceasta, deja nu-i mai sunt de ajuns cunoștințele din institute, ci prin împrietinirea literelor are să se edifice pentru viață, pentru societate.

Și puțini sunt, cari judecă astfel! Nu-mi ridic cuvântul în contra celor veterani. Față de ei cel mai mare respect, pentru că ei s'au luptat cu mult mai aspru pentru existență, decât noi și pe lângă toate acestea ei — deși nu fără excepție — și-au împlinit chemarea în mod conștient și s'au validat și pe terenul literar.

Suntem însă noi — tinerii, — cari ajungând în viață, ne petrecem timpul în deplină neactivitate și suntem purtați de valurile vieții dintr'un loc într'altul, pentru că nu este în noi energie și rezistență.

Dela noi se așteaptă muncă. Sus deci fraților colegi! Sculați din letargie! Împlinirea oficiului nostru să ne fie o sfântă datorință; să cuprindem în inimile noastre soarta acestui popor oropsit; să reparăm eemnitățile numelui de dascăl; să ne eluțăm locul ce ni-se cuvine în societate.

*

Numai prin armonia și buna înțelegere dintre conducătorii firești ai poporului: preoți și învățători, se va putea bucura și poporul nostru de razele binefăcătoare ale culturii și se va putea înălța

dreapta eră *azilul de copii*. — care din nenorocire numai există — înlocuit azi cu *internatul preparandial!*

Spre piața largă și încăpătoare poți să intri prin *Ulița mică*, numită pe vremuri *Ulița plăcintelor*, pentru noroiul ei formidabil.

Și deodată te oprești, fără voie. *Catedrala* cu înfățișarea ei impunătoare, își ridică cele trei turnuri spre bolta cerească. De jur împrejur institutele noastre de învățământ se ocrotesc sub umbra ei primitoare, cum se adună puii sub aripile găinii. E un simbol acesta înfățișând rolul decizător al bisericii în toate manifestările vieții noastre ca popor.

În dreapta e *gimnaziul, institutul pedagogic, școala de aplicație, școala de meserii, internatul de băieți, în stânga, seminarul teologic, internatul de fetițe*.

Aproape o mie de elevi se adună anual în aceste palestre ale muzelor, ca să se adape la izvorul dătător de viață al culturii naționale. Și toate aceste instituții culturale — cele mai vechi ale noastre — s'au ridicat și s'au susținut, după cum se susțin și astăzi, din mariimnia Arhierilor Blajului, cari au jertfit totul pentru școli, dacă ar fi fost lipsă — vorba fericitului Vancea — chiar și crucea de metropolit.

Sub boltiturile acestor ziduri, a răsunat glasul de arhanghel al lui Clain, Șincai și Maior, trezind la o nouă viață sufletul lăncet al neamului, alături de nemuritorii da-

in șirul celorlalte popoare culte. Ar fi bine deci, dacă ar încetă odată neînțelegerile dintre acești conducători, și atunci am avea drept să sperăm într'un viitor mai bun.

Dumitru Mărginean,
învățător.

Corespondințe.

Un circular protopopesc în cauza limbii de propunere în școlile din tract.

Cojocna Iulie 1911.

Mult Onoraților în Hristos Frați și stimați Docenți tractuali!

Pentru preoțimea tractuală aci / a cluse comunic circularul de sub Nrii LI, LII, LIII și LIV. spre știre oficioasă.

După cari mă adresez către corpul doctoral al acestui Tract cu următoarea îndrumare și comisiune:

I. Să-și aducă bine aminte Docenții noștri, că școlile noastre atât în trecut, cât și în prezent nu au fost școli cosmopolite, ci ori au fost susținute de conf. gr.-cat. ori cu ajutor de stat, ele au fost școli cu limbă de propunere română, ba și ministrul de instrucție le numește „român tannyelvű iskola”, și nu sunt școli „bilingue”; școlile noastre atât înainte de 1907, cât și după acest an au rămas școli cu limba de propunere română.

Planul de învățământ edat de Ministrul Instrucției publice pe seama școlilor ajutate de stat sub Nr. 80000/910. spune apriat, că el s'a edat pentru „nem magyar tannyelvű népiskolák” din motivul, că școlile noastre nu sunt bilingue.

școli învățați: Cipariu, Bărnuț, Bariț, Pumnul, Bunea ș. a. o serie luminoasă de cărturari, mai mult sau mai puțin cunoscuți până la acei învățați călugări obscuri, a căror nume se pierde în colbul arhivelor, după ce și-au împărțit viața în două ideale, inerente carierei de dascăl: munca și sărăcia.

Și sub boltiturile acestor ziduri s'au perândat de un veac și jumătate generații după generații de elevi, adăpându-se la izvorul științei, răspândind-o apoi peste întreg neamul, până la Carpați, până la Dunăre și până la Nistru...

Castelul metropolitan, vechea reședință a lui Apaffy, se ridică cu demnitate, încunjurat de grădina extinsă, având în față vechea zidire a Mănăstirii Bunevestiri, cu biserica — azi oficiul arhidiecezan.

Cum scobori pe strada povârniță ajungi *Sub curte*, o parte nouă a orașului, ridicată numai de câteva decenii, pe locul unui cimitir, ale cărei oase mai ies și azi la iveală câteodată.

Ajuns la *podul Târnavei*, ce duce spre Veza, o iai în stânga, spre institute. *Biserica grecoilor*, — cea mai veche biserică a Blajului — se ridică în dreapta, iar spre stânga, localul nou zidit de institutul „Patria”, adăpostește *Casina Română* și *Societatea meseriașilor*.

Reintors în piață, admiri extenziunea lui, te gândești cât câștig s'ar putea realiza în acest centru economic, exploatat în cea

II. Nu e adevărat, că noi cu tot sistemul școlar trebuie să capitulăm, căci însuș fostul ministru, contele Apponyi, în foaia: Országgyűlési Közlöny din 12 Aprilie 1907. pag. 14. apriat zice: că toată directiva instrucțiunii, educațiunii, formării de caracter, aplicarea învățătorilor, disciplinarea $\frac{3}{4}$ -a parte o lasă în mâna susținătorului de școală, adică confesiunii.

III. E absolut fals, că legea ar cere ca cele 4 obiecte să se propună bilingue, căci acesta în proiectul de lege nu stă, ci numai aceia stă, că acestea trebuie învățate după planul edat de Ministru, din cărțile școlastice aprobate de dânsul; aceea însă, că acestea 4. obiecte să se propună exclusiv în l. maghiară: nu ocură în proiectul de lege, aci pondul principal al legii nu stă în învățarea l. maghiare, ci mai mult în aceea, că să nu se propună din manuale contrarie unității de stat național.

IV. Legea cere numai, ca anumite părți din aceste obiecte să se ia mai pe scurt și în l. maghiară, dar nu în orele fixate pentru aceste obiecte, ci în orele de l. maghiară, cari pentru aceea sunt atât de numeroase (13).

V. Manuale bilingue ar avea înțeles să introducem în școlile noastre, când aceasta s'ar impune de autoritățile noastre bisericești-școlare, și când s'ar cere: ca tot ce se propune românește, să se propună și ungurește. Dar aceasta legea nu o pretinde, precum nici planul de învățământ ministerial.

VI. În acest plan se cere numai, ca despre tot ce se învață în l. maternă din Istoria patriei cōnsit., Aritmetică, Istorie naturală și igienă, elevii să știe conversă și în l. maghiară, dar nu tot ce se învață în românește, trebuie să se știe și în ungurește, ci numai din ce au învățat elevii, să știe

mai mare parte de jidani. Dar vine, chiar acum, „*Plugarul*” să pună el mâna pe partea de muncă, ce ne privește.

Treci prin *Strada tipografiei*, te oprești la vitrina librăriei, cu cărți bisericești și manuale de școală, cu cele mai proaspete volume din București și din Valenii-de-Munte.

Ajungi pe *aleea* puțin îngrijită, căci aici locul de plimbare al blăjenilor e *bercul* și vezi cu mirare, cum peste podul ce duce la șura vlădicească, se ridică, cu o repeziune uimitoare case din ce în ce mai frumoase. E *republica Blajului*, care se extinde până în „*hulă*” și azi-măne până la lacul „*Chereteu*”.

Spre gara cea veche nu mai mergem. Sunt aici câteva zidiri, și s'ar mai fi ridicat încă multe altele, dacă gara cea nouă nu ar fi suprimat avântul acestei părți de oraș.

Căsuțe mititele se înghesuiesc sub alee, ascunzându-se par'că de ochii lumii, alcătuind partea de oraș numită *Sub-hurubi*.

*

Și iată, din câteva priviri răslețe am trecut în revistă acest oraș atât de mic, și totuși atât de mare!

Departate strălucesc văile Târnavelor, depărtându-se tot mai mult de olăltă, în sus.

Și la poalele institutelor, se întinde un câmp extins, un câmp al cărui nume e scris în istoria neamului nostru: *Câmpul libertății*. Între Târnavă mare și până sus la gara cea veche, ogorul poartă urmele sfinte ale înain-

ce e esențial și în l. maghiară în resumat scurt.

După cele enumerate în ceia VI. punete, cu părere de rău am observat, că în ceia mai multe școli, în propunerea, acestor 4. obiecte, la examen un mecanism sec; elevii bolborosesc ca din gramafon răspunsurile numai în l. maghiară, și dacă li întrebi sau li provoci, ca să spună și în l. maternă, stau pe loc și nu știu răspunde! Ce învățatură e aceasta? Cpu și mintea copilului se hăbăuște, nu se luminează, și eșind din școală, se trezește, că capul lui e plin de un „galimatias“, nu știe în limba lui nici fluviile, munții, orașele comitatele patriei sale, dar calcularea etc.? Iar bieții părinții rămân scandalizați de atâta învățatură seacă, și fără de folos în viață. Să știe și să învețe în l. maternă, și apoi și în limba maghiară cele mai esențiale.

Am observat: că cea mai mare parte a docenților noștri nu propun nici într'o clasă tot materialul prescris din toate obiectele de învățământ, ce au a se propune din l. română, deși chiar și școlile ajutate de stat sunt obligate a face aceasta, deoarece sunt recunoscute prin lege, ca școli confesionale cu l. de propunere română!

Prin acest Cercular dispun: ca fiecare Docente aparținător acestui tract, să-și împărtească materialul ce-l are de a-l propune din toate obiectele de învățământ pe fiecare lună, amăsurat planului de învățământ a Prov. metrop. gr-cat. aprobat de min. de culte cu dtu 15/L 1910. Nr. 144.113/909 — numind bucățile de cetire, regulile gramaticale, compunerea, statistica etc. asemenea și din celelalte obiecte, și până în 15 August a. c. să le substearnă pin Direcțiunea scolastică acestui Oficiu protop. ca inspectorat scolastic confesional al tractului, spre suprarevizuire și aprobare.

tașilor, cari la 48 s'au adunat aci în număr de 40.000. ca să scuture jugul sclăviei, ascultând glasul de războinic apostol a lui Bărnuț. O piatră monumentală arăta posterității locul, de unde s'au rostit atunci vorbirile inflăcărâte, dar mâni mișelești au aruncat-o în aer cu dinamită. Ci a trecut vremea, când lumina istoriei se mai poate ascunde sub obróc; *Peatra libertății* s'a ridicat iarăș, din propria ei ruină, din propria ei cenușă, ca nemuritoare pasere Phoenix.

*

De toate aceste nu era nici pomenire înainte cu câteva veacuri, când orașul nu exista, ci o vilă numai la imbinarea Târnavelor, *Vila lui Herbord*, după cum cetim într'o diplomă din 1271 („inter duos fluvios kukullu, ubi iidem fluvii conjunguntur“). Vila și domeniul constător din mai multe sate, ajunge la 1395 în posesiunea lui *Blasiu Cserei*, care i-a dat și numirea de azi (satul lui Blasiu, Balázsfalva). Pe la 1535 trece în posesiunea lui *George Bagdi*, care a ridicat castelul ce avea să servească mai târziu, după prefaceri și renovări, de reședință episcopescă. După 1600 trece în posesiunea lui *Gavril Bethlen*, care a încunjurat castelul cu muri. Acesta îl donează apoi cancelarului său *Péchy* (1617) care obține pentru Blaj și locuitorii lui mai multe favoruri, între altele dreptul de târg. După moartea acestuia Blajul în schimbă, în scurtă vreme, mai mulți stăpâni: *Petru Haller*, *Petru Bethlen*, *Gavril Haller*,

Acest cercular să se comunice docenților, având a adevări primirea prin subscrierea acestui cercular, iar pentru cei absenți să se facă copie.

(L. S.)

stimător

Ioan Hațegan
Protopop.

Reviste.

Astra la Blaj. „Budapesti Hir-lap“ dă în primul de ieri sub titlul „La Blaj“ un mănunchiu mai mare de idei răslețe în jurul serbărilor ce ne stau în preajmă.

Reproduce specimene referitoare la serbări din ziaristica de preste munți — din ziaristica noastră n'a putut bagseama spicu, — apreciază într'un tenor destul de calm însemnătatea „Asociațiunii“ noastre pentru literatură și cultură, și relevează în special zelul cu care ne sârguim pentru reușită cât mai splendidă.

„Entuziasmul fanatic — zice „B. H.“ — cu care a îmbrășsat „românimea lozinca „La Blaj“, ne cam reamintește strigătul francezilor „à Berlin.“ Nu pentru că ar fi Blajul al nostru, precum e Berlinul al germanilor, — căci zău „Blajul, precum îl numesc Românii, „e mai mult al Românilor, decât al „nostru. Ziarele lor îl numesc Roma

iar la 1664 *Ana Bornemissa* soția lui *M. Apaffy I.* devenind Blajul de aci înainte un plăcut loc de distracție a familiei princiare. Abzicând *Apaffy II* la principatul Transilvaniei, în favorul curții domnitoare, Blajul trece și el în posesiunea erarului până la 1738, când episcopul *Inocențiu Klein* îl primește în schimb pentru alte moșii, mai puțin potrivite cu planurile sale.

El pune bază *Blajului-oraș*, care avea să vie. Ca român mare ce era, a vrut să facă din reședința lui oraș românesc. Spre acest scop a adus de pretutindeni locuitori români — mai ales industrieși și comercianți — dându-le pământ și loc de casă, pentru niște taxe minimale, de aci numirea de „taxaliști“, ce se dă acestor locuitorii, cari, alături de iobagi, sunt cei mai vechi în Blaj. El a croit piața în formă extinsă, cuadrată; el a pus temelul la toate școlile înalte, ce s'au deschis însă abia mai târziu, pe când marele lor urzitor mănca pâinea amară a exilului.

Sămânța aruncată însă, a adus roade îmbelșugate. Azi Blajul e cel mai puternic centru cultural al Românilor de dincoace.

Și Mitropolitul Șuluțu, testându-și averea lui, ce atinge milionul, visează în fundul gropii un vis îndrăzneț și utopic: o universitate românească în Blaj, sau cel puțin o academie!...

„românească. Deacolo pornesc cele „mai de seamă mișcări culturale „bisericești și etnice ale lor...“

E interesant, că imperialistul constată și accentuează scrisul concis și precaut al ziaristicii românești, zicându-i, că vorbește, „cu rezerve și figurat, ca destinat publicului pricepător, fără de a spune „celor neinițiați mai mult decât îi privește...“

Treaba lui ce-și sugerează, ce nu; mărturisește bagseama ce-ar face — de-ar fi acum în locul publicisticii românești. E și mai de interes, că „B. H.“ își știe explică și cuvântul „Astra“: „Asociațiunea „pentru literatura și cultura poporului român, și-a primit numele de „Astra de-acolo, că la început eră „numele unei asociațiuni, care se „extindea numai asupra Ardealului, „Asociațiunea Transilvană, și pentru „aceea prin imbinarea primelor silabe alor două cuvinte — s'au „obișnuit a-o numi cu numele *Astra*, „care nume și după eliminarea atributului Ardeal prin ordonanța ministrului prezident *Bánffy*, a rămas...“

În cele următoare își face o sumedenie de viziuni înfricoșate, ridică apoi muștrător degetul și provoacă pe patrioții de sus, să fie cu ochii în patru. nu cumva *Astra* să înghită „ideea“ și să spargă statul. — „După părerea noastră — observă — e o mare scădere a politiceii ungare de naționalități faptul, „că prea mulți își uită de aceea, „că agitația naționalistă, pururea „gata de răboiu, — numai prin o „practică pricepere socială și de „guvernare, apropiată de sufletul „poporului, se poate contrabalansa. „Deci foarte bine purced bărbații „vieții publice ungare, cari, dacă „primesc invitare — precum și îndatinează *Astra* de regulă a invita „și pe notabilitățile și deregătorile „locale, — iau parte la astfel de „serbări publicate cu program cultural și economic. Dacă am tolerat, „ca *Astra* să prindă în rețea toate „ținuturile locuite de Români, — să „nu cedăm terenul total agitatorilor „din România și demagogilor de-acasă... cari ar dori să prezenteze „întreagă activitatea și sporul „muncii Astei în fața masselor credule: ca un triumf al „puterii națiunii“ asupra opresiunii tirane...“

„Dacă și răbdăm să avem o „lege de naționalități, cași care nici o „răsmirița biruitoare a masselor de „limbă străină n'ar putea storce „nici unde în Europa, — și dacă pe

„pământ ungar se pot recruta mul-
 „țimi cu devize alarmante al' de
 „à Berlin“ pe Câmpul Libertății
 „din Blaj, în „Mekka“ românismului:
 „— las' să vadă masele Românilor
 „de bună credință, și să vadă Eu-
 „ropa, că noi nici lași, nici stupizi
 „și nici orbi nu suntem, ci toate
 „acestea le vedem numai cu voia
 „noastră pot fi astfel. Las' să peară
 „minciunea aceea, că numai ame-
 „nințați de sulite și îndrăzneți alature
 „cu moartea, și-ar putea da întâlnire
 „Români cu Români la serbările lor
 „culturale (sublin. red.).

„Dacă politica naționalistă a
 „țării acesteia e aceea, că ziarele
 „românești pot anunța serbări al'de
 „Bastille la Blaj, deși acolo vor fi
 „numai serbări culturale, — să mer-
 „gem dar la „serbarea culturală“,
 „las' să vadă lumea, că Români
 „și pot cinsti sărbătorile alature de
 „maghiari în „țara opresiunii...“

Ar fi și vremea — zicem noi!

Completarea Vener. Capitulului Lugojan.

— Știre telegrafică. —

Maiestatea Sa s'a îndurat a
 numi de prepozit capitular pe Ilus-
 tritatea Sa Ioan Boroș, prelat papal,
 de canonic custode a promovă pe
 Rmul Ioan Madincea și de canonic
 scolastic pe Rsmul Niculae Nestor,
 iar în locurile devenite vacante a
 numi pe Preaon. George Popoviciu,
 protopopol Lugojului și pe Preaon.
 Dr. Iacob Radu, vicariul Hațegului.

Dorim noilor capitulari înde-
 lungă și fericită viață, spre a putea
 desvoltă și în înalta direcție de
 canonic o mănoasă activitate întru
 mărirea diecezei de Lugoj și înain-
 țarea credincioșilor ei.

Mulți ani!

Noutăți.

Maiestatea Sa Monarhul nostru va mai
 petrece în Ischl până în 8 Septembrie. Din
 Ischl va pleca la Schönbrunn.

Știri personale. Părintele Arsenio
 Pellegrini abatele mănăstirii basilicane din
 Grottaferrata (Italia) însoțit de un alt călu-
 găr, Sofroniu Gassisi, au petrecut în Blaj în
 21 și 22 August, fiind oaspeții Escel. Sale
 Metropolitului. — Părinții călugări, cari au
 luat parte la congresul din Welehrad, în 10
 August au trecut prin Lemberg cercetând
 pe rutenii gr. cat. apoi au trecut în Ungaria
 ca să cerceteze mănăstirile basilicane și epi-
 scopiile gr. cat.

Din Arhidieceză. Teodor Domșia paro-
 hul Penticului a fost numit paroh în Luna
 de Arieș (distr. Arieșului)

Il. D. Iosif Szász, comitele suprem al
 comitatului Albei-inferioare sosește mâne, Du-
 minecă d. a. spre a fi de față la toate mo-
 mentele serbărilor noastre jubilar ca repre-
 zentant al cancelariei de cabinet.

Din Maramurăș. Ni se scriu următo-
 rele șire interesante: Duminică s'a ținut în
 Vișeu de sus adunarea de constituire a
 despărțământului Vișeu-Iza. Director s'a
 ales vrednicul preot de aici Emil Bran. La
 adunare au venit mai ales preoții de pe
 Valea Izei. Cei de pe valea Vișeuului au lipsit.
 Solgăbiraul din Vișeu, Papp Simon, marele
 bocotan a încercat să facă scandal și a voit
 să zădărnicească înființarea despărțământu-
 lui, dar n'a reușit. Și de uăcaz, cu câțiva
 subalterni ai săi ar fi vrut să ne bată, dar
 noi văzând intențiile lui brutale, ne-am vă-
 zut de treabă. Pe aici sunt stări înspăimân-
 tătoare.

Badea Cârțan pe drumul din urmă... Din
 Sinaia ni-se anunță: Marți d. a. la 5 ore a
 avut loc înmormântarea lui Cârțan. Badea
 Cârțan, îmbrăcat în costum frumos de mocan,
 trimis de dna și dnul Emanoil Arghiriade,
 directorul fabricii Costiulescu, și-a făcut dru-
 mul de pe urmă — din Capela spitalului.
 La înmormântare au luat parte mulți inteli-
 genți aleși, artiști, artiste și alt public nu-
 meros. Se dă cu socoata că Badea Cârțan a
 murit în urma unei boale de inimă. — Odi-
 neas-ă în pace!

„Lira“. Afăm. că ministrul a aprobat
 statutele reuniniei de cântări și muzică „Lira“
 din Beiuș.

Pantelimon e nume de oroare de-o vreme
 încoace. Cutrieră țara cu o bandă de hoți
 bine înarmați și-și face mândrele cu atâta
 astuție neajunsă, încât poliția nu i-a putut da
 de urmă. Mai nou a trimis și scrisoare chiar
 prefectului din Peatra-Neamț somându-l, să
 nu-l circuleze înzadar, căci și așa nu-i va da
 de urmă. Interesant, că periculosul bandit își
 află plăcerea în a jefui mai ales pe oamenii
 direcțiilor, pe primari, polițiști ș. a.

Carmen Sylva. „Pester Lloyd“ are in-
 formația, că M. S. Regina României, Elisa-
 beta, a terminat un nou volum de poezii.
 Volumul poartă titlul: „Reife Früchte“ (Fructe
 coapte) și va apărea în Hamburg, la iarnă.

Nu mai încetează gălăgia provocată prin
 revocarea dreptului de colpotaj pe străzi și
 la gări a ziarului „A Nap“. — S'a făcut inter-
 pelare în parlament, apoi demonstrații private
 și încorporare. Jidănașii reclamații nu se lasă
 de fel. — Se pare însă, că tămbălăul e ză-
 darnic deocamdată și ziarul cu pricina va
 mai stă sub presiune — până când vor afla
 de bine cei dela putere.

Pompei și Herculaneum Înainte cu o
 sută ani au început săpările la Pompei, spre
 a-l scoate din ruine. Acum vine știrea, că gu-
 vernul italian a prelininat în buget un mil-
 lion de lire, către cari a mai adăugat și re-
 gele Victor Emanuel încă un jumătate milion
 din caseta sa privată în scopul desgropării
 orașului Herculaneum.

Logodna Principesei Maria. Se svonește
 în presa franceză, că în cercuri diplomatice
 s'ar vorbi despre apropiata logodnă a prin-
 cipesei române Elisabeta cu principele bulgar
 Boris.

Acei indivizi, cari sufer des în dureri
 de stomac se usurează prin aceea, dacă în-
 ante de mâncare folosesc 1—2 linguri din
 apa naturală amară Francisc Iosif. Dr. de
 Nussbaum, profesor în München scrie: „Apa
 amară „Francisc Iosif“, luându-se și în can-
 titate mică influențează surprinzător“. — Se
 află în farmacia și prăvălii de ape minerale. (18).

Pentru năpăstuiții din Kecskemét au
 încurs până acum 581.975 coroane 67 fileri,
 cu dania regelui de 100.000, la oaltă.

Fondul de presă al catolicilor din țară
 se apropie de jumătate milion. În 22 August
 u. c. a prezentat o sumă de 455.465 coroane
 74 fileri.

Negustorii noștri la Blaj. Cetim în
 „Tribuna“: Aduc la cunoștință celor ce se
 interesează de soartea tagmei noastre, că
 consfătuirea intimă a negustorilor români din
 Transilvania și Ungaria, care va pregăti con-
 gresul nostru, va avea loc în Blaj. Marți la
 29 August n. În numele negustorilor români
 din Sibiu.

Eventualități. E încă posibil, ca pela
 mijlocul lui Septembrie să se disolve dieta,
 ori să chiar pice guvernul actual. Cel puțin
 prin Budapesta și Viena ideea aceasta nu e
 chiar izolată.

Aviz. Am onoare a Vă aduce la cunoș-
 tință, că mi-am deschiș cancelaria advocațială
 în Carăii-mari (strada Jókai nr. 11) vis-a-vis
 cu biserica rom. gr. cat. Dr. Ioan Szabó, nou
 avocat român.

Imprejurul lumii. Jurnalistul parizian
 Jaeger Schmidt s'a angajat, că va călători
 imprejurul lumii în restimpul dintre 17 Iulie și
 26 August. — deci în patruzeci de zile. Se
 va vedea!

Milioane în vânt. Acum s'a publicat
 statistica venitelor de tutun, câte s'au încasat
 în prima jumătate a anului. Fabricatele de
 tutun au produs un venit general de 66,228.592
 coroane. Specialitățile indigene au produs
 7,272.356 coroane, iar cele străine 1,487.437
 coroane. Deci întreaga circulație de tutun
 s'a urcat la 74.988.392 coroane, — pe când
 anul trecut în acelaș restimp circulația a pro-
 vocat numai o sumă de 62,782.897 coroane.
 Deci avem un spor de 74 procente...

Pentru aeroplanuri! Din Paris se dă
 știrea, că frații Michelin au depus la Aero-club
 150 mii de franci, din cari să se facă patru
 premii pentru cele mai bune aeroplanuri mi-
 litare ce se vor pregăti.

„Icoane din luptele Bisericii“. Le-au
 răscumpărat mai nou dnii: Ioan Pop, protopop
 Hunedoara, Dr. Vasile Moldovan, profesor
 de teol. Gherla.

Mare nenorocire se vestește din Sce-
 pusia (Szepes, nordul țării). În apropierea
 gării Poprádfelka acceleratul s'a isbit cu plină
 viteză de personalul, ce îi stătea în drum.
 De sub ruinele personalului au scos multe
 cadavre și mai mulți răniți. Cei din acce-
 lerat au scăpat teferi.

Holera. Statistica mai nouă arată în
 Fiume un mort, trei îmbolnăviri și cinci ca-
 zuri suspecte. S'a ivit un caz de holeră și
 în Sussak. După raportul mai nou al gu-
 vernului italian, între 10 și 15 Aug. în Pa-
 lermo s'au îmbolnăvit 136 oameni, dintre
 cari 39 au murit. În cercul Palermo 31 îm-
 bolnăviri, cu 18 morți. În cercul Siciliei 72
 îmbolnăviri, și 36 morți. În Neapol 83 îm-
 bolnăviri, 26 morți; în cercul Neapol 108 îm-
 bolnăviri, 58 morți. În cercul Salerno 218
 cazuri cu 29 morți. În cercul Caserta 108
 cazuri, cu 77 morți. În cercul Genua 43
 cazuri cu 18 morți.

Necrolog. †. Olivia Šinka. După un
 morb scurt, dar greu, și-a dat sufletul în
 mâinile creatorului în 21 August 1911, în anul
 al 10-lea al vieții în Giungiu. Rămășițele pă-
 mântești s'au redat pământului în 23 Aug.
 10 ore a. m. în cimiternul gr. cat. din Giungiu.

Partea Literară.

CRUCIAȚII.

Roman istoric din veacul al XV.
după Henryk Sienkiewicz.

(Continuare).

66

V.

În dimineața următoare Jurand, deșteptându-se se mira, că unde se află. Kaleb l'a îmbrățișat spunându-i:

— Te așii acasă în Spichov, domnul meu, între supuși tăi credincioși.

Jurand își ridică mâinile spre cer, ca și când ar zice: nu doresc nimic decât odihna vecinică. Kaleb înțelegându-l îl mângăia cu cuvintele:

— Dumnezeu să odihnească și pe fica ta Danusia!

Jurand făcu ceva semn cu capul, dar Kaleb nu l'a înțeles.

Intr'aceea pe foișor se auzi un zgomot. Erau supușii lui credincioși, cari veniră să văză pe nefericitul lor stăpân.

Bătrânul Tolima ingenunchie lângă patul lui și sărutându-i mâna îi adresă următoarele:

— Stăpâne, noi am voit să mergem încă ieri la Citna să ne răzbunăm pentru tine, dar cavalerul, care ne-a adus aici nu ne-a permis. Acum te rugăm pe tine permite-ne să mergem și să cerem răsbunare.

— Răsbunare! Răsbunare! — strigară cu toții.

În sală se făcu îndată liniște mortală.

Tolima făcu semn ca să ingenunchie cu toții, iar bătrânul Kaleb începu să se roage cu voce:

— Tatăl nostru carele ești în cer... Și când zise: — „și ne iartă nouă păcatele noastre, precum și noi iertăm greșităilor noastre” — Jurand scoase un țipet de durere.

Ridicându-se apoi cu toții, Kaleb se adresă către ei:

— Mergeți fraților! Jurand și-a pus toată speranța reușitei în Dumnezeu.

Din odaie ieșiră cu toții, afară de Tolima, preotul Kaleb, Jaghienka și Anulia.

— Dumnezeu îți va ajuta nobile cavalier — zise Jaghienka.

Apoi i-a spus, că Mazko s'a dus în Citna.

Aceste cuvinte neliniștiră pe Jurand, dar Jaghienka i-a comunicat și aceea, că nu i-se va întâmpla nimic, deoarece pe Mazko îl va senti de ori ce primejdie epistola lui Lichtenstein. Pe rând i-a comunicat totul lui Jurand, care ascultă cu plăcere spusele fetei.

Jaghienka remase cu drag lângă patul lui și îl ingrigea cu iubire pe tatăl Danusiei, pentru care Zbisko o părăsi pe ea.

După cinci zile dela depărtarea lui Mazko în Citna, sosi Glava care aduse Jaghienkei știrea, că Mazko a intrat în tabăra principelui Vitold și i-a spus și aceea, că Mazko a demădat, ca tu să rămâi aici.

* * *

Jaghienka deși nu bucuroasă, totuși rămase în castel. S'a apropiat de Glava, care terminase cu prânzul, dar n'a cutezat să-l

întrebe multe. Glava înțelese dorința Jaghienkei și îi zise:

— Am aflat despre lucruri grozave.

— O, Dumnezeu, — strigă speriată Jaghienka — ce s'a întâmplat?... Doar ați aflat pe fica lui Jurand?... Sau l'a ajuns ceva năcaz pe Zbisko?... Spune-mi pentru Dumnezeu!

— Pe fica lui Jurand n'am aflat-o și nici lui Zbisko nu i-s'a întâmplat nimic, — răspunse Glava. — Dar e sigur, că Danusia a fost în Citna. ... Ne-a spus preotul ăsta.

— El dela cine știe?

— Dela îngrijitorul Inchisorii.

— Doar spun, că acela e mut și nu poate vorbi.

— E adevărat, dar ne-a spus prin semne, și preotul l'a înțeles. El îngrijitorul temniții i-a tăiat mâna lui Jurand, la orbit și i-a scos limba. Pe femei le crută, căci și el avuse o fată pe care cruciații...

— Nu-mi spune mie d'aste lucruri — zise Jaghienka cu nerăbdare.

— Voiam să-ți spun numai aceea, că bătrânul Siegfried, aproape innebuni de durere când aduseră pe Rothger mort; și-a propus răzbunare, căci îl iubea ca pe copilul său. Vorbia cu el ca și cum vorbesc eu cu tine. Și fu satisfăcut mortul, când așezară în sicriu cu dânsul, limba și mâna dreaptă a lui Jurand.

— Nemaî auzit — strigă Jaghienka.

— Dar nu s'a îndestulit numai cu atâta, ci voia să jertfească și pe fica lui Jurand. Dar păzitorul înțelegând intențiunea bătrânului, se retrase în turn și când Siegfried s'a apropiat de el — fiind întunec — acesta la lovit cu pumnul în cap. Siegfried a amestit de frică, crezând că are de lucru cu spiritul necurat. Alt năcaz însă nu i-s'a întâmplat... De atunci nu cutează să se mai apropie de fica lui Jurand.

— Și a dus-o?

— Da și încă împreună cu păzitorul pe care l'a dus din motiv ca să nu-l poată trada.

Preotul spune și aceea, că n'avem să ne temem pentru Danusia, căci păzitorul o apără împotriva lui Siegfried.

— Dar preotul n'a spus, că Siegfried unde a dus pe Danusia?

— Nici el nu știe sigur; singur atâta a auzit, că Siegfried s'a pregătit să plece în Ragneta. Acest castel se află la marginea Litvaniei.

— Dar Mazko?

— El s'a grăbit să caute pe Zbisko; ca nu cumva germanii să tracteze și cu el ca cu sermanul Jurand.

Pentruce n-ai mers și tu cu el? — întrebă Jaghienka. — Zbisko are lipsă mai mare de tine decum am eu.

— Și tu — așa-i — ascultă de Mazko, rămâi aici?

— Aici rămân, căci Dumnezeu protejiază pe orfani.

— Doar nu-ți place aici?... Ar fi mai bine doară să mergem acasă?

— Nu, să rămânem numai aici... Mă voi ruga la Dumnezeu, să-i dea lui Zbisko noroc și să afle pe Danusia.

La auzul acestora începu să plângă cu hohot.

— Ești plăcută înaintea lui Dumnezeu — zise Glava.

Jaghienka se grăbi în odaia lui Jurand,

unde Kaleb, Anulia și bătrânul Tolima ascultau o cântare, ce resuna din chitara unui trecător.

— Laude-se Domnul Hristos, — zise Jaghienka intrând în odaie.

— Amin — răspunse părintele Kaleb. Jurand, ce ședea pe un fotoliu între perini, zimbi cu drag Jaghienkei, ce intrase în odaie în minutul acela.

— A sosit trimisul din Citna — zise Jaghienka și aduse noutăți. Mazko s'a dus în tabăra lui Vitold.

Și cu aceasta spuse totul. Mazko va afla de sigur pe Danusia și o va aduce îndărăpt.

Glasul fetei era trist și posomorit, iar Jurand asculta gânditor.

— Ai auzit și ai înțeles stăpâne? — zise preotul Kaleb.

Jurand arăta spre cer; razele lunii blânde îi luminau obrazul palid ca a unui muritor.

Jaghienka s'a mulțumit cu soartea ei și apropiindu-se de Jurand, căzu în genunchi înaintea lui și îi sărută mâinile.

— Și eu sunt orfană... Mă chiamă Jaghienka Zgogelitz... și rămân la tine până ce se va reîntoarce Danusia ta!

Jurand îmbrățișe pe Jaghienka, care continuă plângând cu hohot:

— Voiu rămânea la tine, până se va reîntoarce Danusia... Apoi voiu merge acasă în Zgogelitz. Dumnezeu nu-și uită de orfani... Germanii au omorât pe tatăl meu... tu încă aproape și-ai pierdut pe fica ta... Dar și-o vei recâștiga; Domnul și-o va reda, căci îndurarea și bunătatea lui este fără de margini.

Kaleb ingenunchind zise încet:

— Fie numele Domnului binecuvântat!

— Și sfântul Lui nume, adăuseră Tolima și Glava.

S'a apropiat de Jurand și lupul pe care el îl prinsese încă de mic și îl crescuse cu dânsul în odaie.

(Va urmă).

ECONOMIE.

Sistemele de arendare aplicate pe moșiile Academiei.

Studiu economic de Dr. D. Busuioiescu. București 1911.

(Continuare și fine).

Academia pentru a putea pune în aplicare acest sistem nou de arândare, a studiat, prin oameni experți, condițiile economice de pe toate moșiile sale, și pe baza acestor acte a hotărât arândarea moșiilor după noul mod.

Moșia e încredințată unui administrator cu pregătirea de lipsă, om de încredere care e numit de academie. El trebuie să fie ca un adevărat părinte pentru țărani, dându-le toate sfaturile de lipsă, atât în chestii economice, cât și în cele sociale-culturale.

Pentru a fi feriți de orice ispită administratorii primiau un salariu fix pe lună de 150 lei, 10% din încasările ce trec peste un anumit fixum de încasări; — loc pentru cultură, locuință și alte înlesniri. — Din tabelele comparative cari le aflăm în

cartea de față să vede, cât de puternic indemn e pentru administratorul moșiei cele 10%, din încasări. Efectele bune și folositoare ale acestui sistem au fost constatate de către toți cei în drept, așa cât „intențiile exprimate de Academie și de conducătorii ei pentru ridicarea bunei stări materiale și morale a țăranilor“ au fost încununete de succes.

În cele următoare autorul arată cum să făcea învoirea țăranilor, formarea și mărirea loturilor date la țărani, modalitatea, condițiile de arândare și executarea contractului încheiat cu cei învoiți.

În contract intrau toate obligațiile bune și folositoare pentru țărani, atât în ce se ține de cultura rațională a pământului, cât și în ce privește asigurarea pentru Academie a unui venit cel puțin atât, cât eră arânda în ultima perioadă.

În tabelele următoare să arată sistemul rațional de cultură, introdus pe moșii, care eră pus în praxă și condus de administrator. — Aplicarea practică a acestui sistem a dat de multe greutăți la început, datorite mai ales obiceiului moștenit de țăranii, cari de dați cu sistemul dijmei sau al chiriei pământului plătit în total sau în parte prin muncă, — se feriau de el „ca de o mare primejdie.“

Grație priceperii și tacticei administratorilor, azi recunosc țăranii înșiși avantajile acestui sistem de arândare și sunt îndestulți atât ei, cât și Academia cu rezultatele obținute.

Ce privește rezultatele financiare obținute de Academia prin noul sistem, acele au întrecut toate așteptările. Nu vom arăta în special fie care moșie, cât venit a adus, ci pe baza tabelelor și datelor aflătoare în carte „în total cele 7085 hectare arândate țăranilor au adus Academiei Române un venit curat anual de 260.354 lei sau 34.75 lei la hectare pe când cele 9266 hectare arândate la arândași îi aduceau un venit de 182.636 lei sau 19.75 lei de hectar“. — Prin urmare venitul curat mijlociu al celor 6 moșii căutate prin arândare la țărani a crescut față cu venitul corespunzător din perioada de arândare la o singură persoană, cu 15 lei la hectar, sau cu 75.95% în timp de 4 ani, sau în mijlociu cu 18.99% anual“.

Pentruca Academia, în anii răi, când țăranii nu ar putea plăti, se nu suferă pagube prin desechilibrarea bugetului, a creat fond de rezervă, care la anul 1910/11 eră de lei 31.394.05, și se datează cu 5% din venitul anual al moșiei.

Cu privire la țărani rezultatele sistemului de arândare în loturi sunt și mai importante. Arândașul a dispărut. Cine cunoaște înșămătatea persoanei arândașului în raporturile cu țăranii învoiți, va ști de sigur, că aceasta dispariție e o binecuvântare produsul bieții țărani. Dacă țăranul observă obligațiile contractuale și asculta de administrator, atunci are siguranța, că în fiecare an primește loc de hrană pentru el și vitele lui. Apoi el câpătă tot acelaș loc, așa cât putea să-l gunoiască mai bine, știind că nu se va lua în anul următor, — cum făceau arândași. „Venitul curat, rezultat din prelucrarea pământului arândat, revine în întregime țăranilor; el nu mai este împărțit în o anumită proporție între arândaș și țărani, ca în sistemul dijmei, sau stîrbit în mod simțitor

prin minus valoarea muncilor efectuate de țăran, drept plată totală sau parțială a arânzii, cum e în sistemul practicat în Moldova“.

În cele următoare să arată că arândarea celor 6 moși a adus celor 2635 țărani învoiți în 1910/11 un venit de 1.061.915 lei, fără profitul obținut din locurile de izlaz și de grădinării.“

În tabelele următoare autorul arată venitul țăranilor per hectar și în %, — pe cum și progresele în cultura anumitor plante, cum e grâul, care mai înainte pe unele moșii ale Academiei nu era cunoscut,

În urma acestui sistem țăranii au devenit ascultători, ear numărul celor răi și stricați se impuținează.

*

Concluziunea care o face autorul e interesantă. După ce reasumă toate 3 sistemele constatate, că „mergând pe această cale, Academia Română va isbui în un timp mai scurt decât se crede se-și vadă desăvârșită opera frumoasă începută: *ridicarea economică, culturală și morală a țăranilor de pe moșiile sale*“.

În restul concluziunii autorul militează cu toată puterea și cu date mult grăitoare, ca acest sistem să fie adoptat de toate instituțiile culturale și de bineface, cari posed moșii enorme pe cum și de marii proprietari. — Acesta e mijlocul, arătat de înalta Instituție „pentru ridicarea țăranimei, care formează temelia statului și neamului nostru și care este izvorul de regenerare al celor alalte clase sociale“.

I. Domșa.

Proprietar-editor: Aurel C. Domșa.
Redactor responsabil: Augustin Gruția

„ECONOMUL“

Institut de credit și econ., societate pe acțiuni.

Centrală în Cluj (casa proprie)
Strada Vesselényi-Miklós 26.
Filiale în Gherla, Ludoșul de Mureș și Aiud.

Intemeiat la anul 1886.

Are Capital social în	4000 acțiuni
	K 400.000
„ Fonduri de rezervă „	300.000
„ Fonduri culturale și de binefacere . . .	15.000
„ Depuneri spre fructificare peste . . .	2.300.000

Primește depuneri spre fructificare dela privați cu 5% până la 5½% după sume și stabilitate; iar dela corporațiuni în condițiuni excepțional favorabile.

Escontează cambii cu cel puțin două subscrieri.

Dă împrumuturi pe cambii cu acoperire ipotecară cu 7% și 8%.

Acoardă împrumuturi ipotecare cu amortizare pe 10, 20 și 30 ani cu 7%.

Acoardă împrumuturi de Cont curent cu acoperire de hârtii de valoare notate la bursă cu 6% și 7%.

„Economul“ ajută, *ca să se înființeze în comune bănci sătești*; de acelea s'au făcut la Gilău, Feneș, Săloiu, Berind, Măcicașul Ung., Gădălin, Ugruț, Ciachi-Gărbău Feiurd și Cuzăplac.

„Economul“ mijlocește *cele mai estine asigurări* pe viață și contra focului.

Instituții principale de binefacere:

1. Masa studenților academici „Dr. Aurel Mureșianu“.
2. Ambulanța „Ioan Petran“ pentru clienții țărani lipsiți.
3. Serviciul de informații de drept pentru țărani.

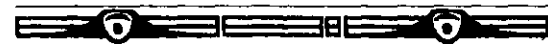
(69) 1.

Un admirabil tablou după originalul marelui pictor *Obedeamu* reprezentând pe:

MIHAI-VITEAZUL

Cel mai războinic voevod, ne pare din acest tablou cu o putere de sugestie extraordinară. Se află de vânzare la Librăria sem. teol. gr.-cat. din Blaj. — Prețul tabloului cor. 150 fil.

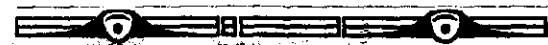

Se caută 2 băieți pentru franzelăria lui:

PETRU MOGA

Blaj—Balázsfalva. Strada Tipografiei

(67) 2-4

Muschong. Băile Buziaș

Phönix apă minerală de Buziaș

SCUTITĂ DE BACTERII

apă minerală naturală

RECREAZA-VINDECA. RECREAZA-VINDECA

S'a dovedit de cea mai cu efect contra morburilor de rărunchiu, de beșică, contra catarului cronic de rărunchiu, contra formării nisipului și a petri în beșica de apă.

Recomandată de medici.

Depositul principal e la Gelb I. Blaj.

(36) 63-7

MÁTYÁS și TRATTNER

rafinadă și depozit liber de spirt, stabiliment pentru denaturare de spirt
in **BARÓT** (cott. Háromszék).

Fabrica (ierbe) și liferează pe lângă condițiunile celea mai favorabile
spirt brut, rafinat și denaturat.

Provocându-Va la această foaie cereți oferte de prețuri.

(56) 9—26

MOBILIA!

cine voiește se cumpere mobile
bune și trainice să se adreseze
cu deplină încredere lui

D Schmidt

negustor de mobile și mășar în

Mediaș—Medgyes,

care are un depozit bine asor-
tat cu tot felul de mobile,
precum: scaune, divanuri, locane,
ogliazi, apoi meblie de lemn
moale și rechizite de culină.
(50) 19—26.

Carte de ceține maghiară pentru cla-
sele: V. și VI. a școlii primare cu limba
de propunere română, de *com. F. Negruțiu*
și *Petru Ungurean*. Carte aprobată pentru
școlile primare prin ordinul ministerial Nr.
5,9421—1910.

Cancelarie administrativă
și birou de informațiuni

în **Budapesta.**

Procur și dau informațiuni în toate
afacerile procesuale, extraprocetuale, admi-
nistrative și comerciale; mijloacec imprumu-
turi personale, ipotecare și amortisaționale
ieftin și în scurt timp; mijloacec cumpărări,
vânzări, exarendări de bunuri, mașini, motoare
și alte rechizite economice; finanțez parcelări
de moșii; esoperez ajutoare de stat pentru
preoți, învățători, școli și pentru cumpărarea,
de izlaze și pășuni; efeptuiesc tot felul de
comande comerciale eventual și la burșă
prompt pe lângă taxe moderate și anticipație
pentru corespondență.

Dr. Constantin Manea

(31) 24—52

advocat dipl.

VIII. Aggeteleki u. 10. I. 7. Telefon: 171—27

Cadon de sârbători!

Admirabilul tablou

Din suferințele noastre,

Reprezintă un moment dureros din
viața noastră. — Mărim: 44/68 cm.

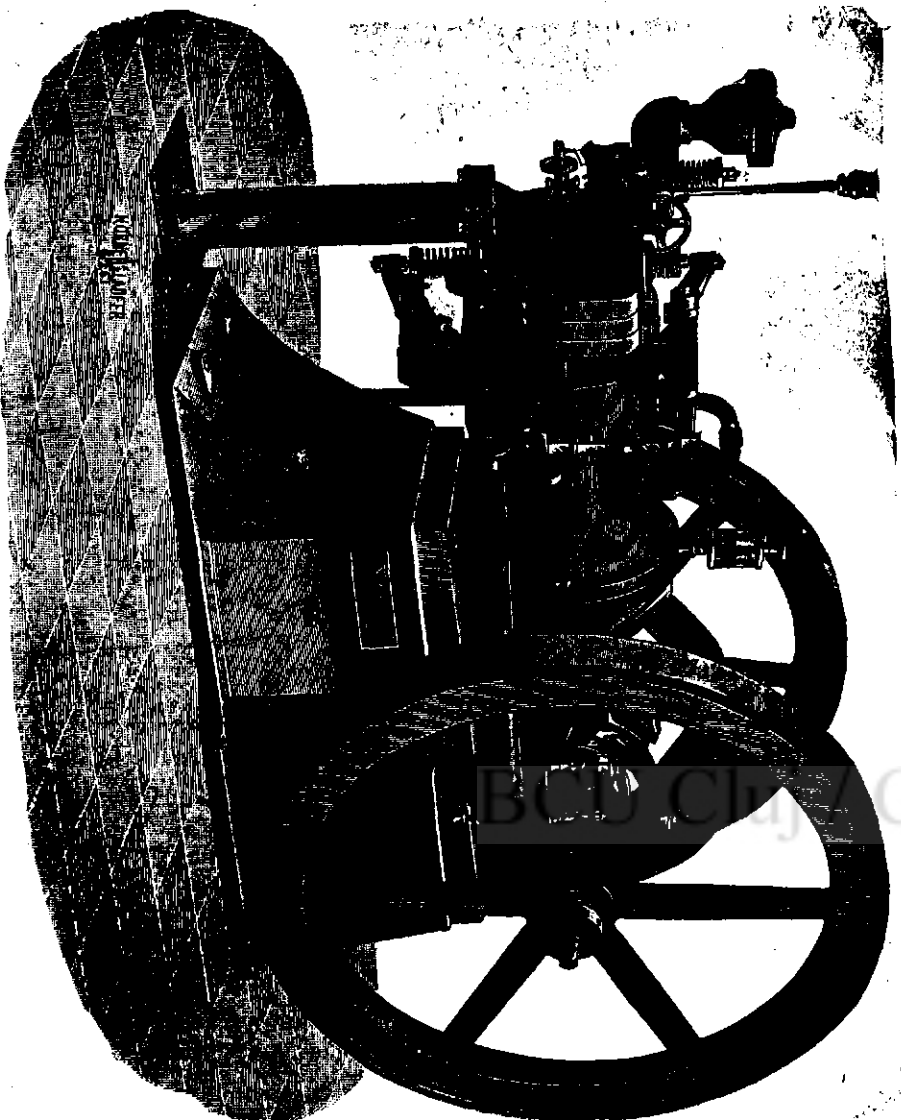
Se află de vânzare la *Libăria Semi-
narului teol. gr-cat din Blaj*. — Prețul freat
2-20 cor.

— **Sprijiniți industria română!** —

PRIMA FABRICĂ ROMÂNĂ DE MAȘINI
din Austro-Ungaria

EUGEN NICOLA

Blaj—Balázsfalva.

Subscrisul recomand celea mai

practice **pluguri și mașini eco-
nomice**. In depozitul meu **se află**
totdeauna gata celea mai renumite
motoare de benzină, locomobile
și garnituri complete pentru
îmbilătit cu motor. Motoare
de benzină stabile, motoare
pentru gaz sugativ. Mori de
măcinat și tot felul de mașini
economice, pe cari le vând cu

**prețuri moderate și condi-
țiuni de plată favorabile,**
în rate.

== **Cea mai mare garanță.** ==

Nime să nu-și cumpere pluguri
sau mașini economice până nu cearră
la firma

Eugen Nicola

prima fabrică română de mașini
în Blaj—Balázsfalva.

Deslușiri și informațiuni se
dau gratis.

(36) 22—62

— **Sprijiniți industria română!** —